

ИЗСЛЕДВАНЕТО НА ИСТОРИЧЕСКАТА ДЕМОГРАФИЯ НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Щелиян Щерионов¹

В настоящото изследване, посредством осъществяването на цялостен анализ върху проучването на историческата демография на България, се цели да се определи неговото място в българската историопис. Прегледът на историографията посветена на тази проблематика, позволява да се установи, че въпреки постигнатите резултати проучването на демографската история на България е все още в началния етап на своето цялостно формиране като самостоятелен дял от родната ни историография. С оглед преодоляването на това състояние и очертаване перспективите в развитието на тази сфера от родната историопис се фиксират основните задачи, стоящи пред изследователите, които биха насочили усилията си в това научно направление.

Ключови думи: историческа демография, историография, изследване на историческата демография на България

Историческата демография е сравнително нова наука. На световния научен небосклон тя се появява през XVII в., а утвърждаването ѝ като самостоятелна наука се отнася до края на XIX в. и началото на XX в. Още в зората на нейното изграждане започва оформянето на теоретико-методологичния ѝ апарат, определя се нейната същност, обект, предмет и хронологичен обхват. Става ясно, че историческата демография представлява своеобразна сфера на взаимодействие между две науки – история и демография, изграждаща се и развиваща се въз основа на съвпадението на задачите на тези две науки при изучаването на демографската история на човечеството. Състояние, което определя мястото на това научно направление в световната историография.

В България ситуацията е по-различна. Макар че податки за такъв тип проучване се откриват в трудове на наши автори още през XIX в., цялостното проследяване на развитието на изследванията по историческа демография на България досега не е било обект на самостоятелно изследване. Появата на няколко материала, отнасящи се до отделни етапи или до конкретни въпроси от тази

¹ Проф. дин Щелиян Щерионов – секция „Икономическа и историческа демография“ в ИИНЧ – БАН

Адрес за контакти: shterionov@yahoo.com

проблематика не могат да запълнят наличния историографски вакуум (Иванова, 1987: 155–169; Тодорова, М., Тодоров, Н., 1987: 18–46; Щерионов, 2006–1: 226–240; Ангелова, 2006, № 1–2: 161–166; Мучинов, 2009 – 1: 125–135; 2010–1, № 3–4: 231–241; 2011 – 1: 182–190) .

Съществуващата ситуация предопределя основната **цел** на настоящото изследване – посредством осъществяването на цялостен анализ върху проучването на историческата демография на България да се отговори на въпроса: превърна ли се то в обособено историографско направление от българската историопис? Нейната реализация ще се осъществи посредством изпълнението на следните **задачи**: 1) определяне на основните насоки при осъществяването на този тип проучвания; 2) очертаване на тенденции в тяхната динамика и причините, които ги поражат; 3) обособяване на етапите, през които минава развитието на това историописно направление.

Същевременно с оглед перспективите в неговото развитие ще се фиксират основните задачи, стоящи пред изследователите, които биха насочили усилията си в тази научна област.

Основният принцип на изложение ще е хронологическият по отделни тематични кръгове. Що се отнася до разглежданите трудове стремежът е, без да се претендира за всеобхватност, да се осигури надеждно представителство на родната историография във всеки един от основните тематични кръгове.

* * *

Появата на изследвания на наши автори, където се откриват оценки за отделни страни от демографската ни история се отнася до **Възраждането**. Обстоятелство напълно логично с оглед факта, че това е епохата, по времето на която се поставят основите на съвременната ни историческа наука.

За демографското развитие на населението, обитаващо българските земи през *праисторическата епоха и Античността* проучванията през този период са незначителни и се свързват основно с имената на Ст. Захариев, М. Дринов и К. Иречек. В произведенията на първите двама (Захариев, 1870; Дринов, 1873), макар представена по различен начин от гледна точка на използваната при отделните изследвания методика, се открива единствено информация за миграциите по нашите земи през периода началото на I хилядолетие пр.Хр. – средата на I хилядолетие сл.Хр. и за териториалното разпределение на племената, населяващи териториите ни. Ограничени по своя обем, въпросните повествования са интерферентни спрямо основното съдържание и служат за ориентация на читателите към същността на разглежданата в тях проблематика.

По различен начин (както в количествено, така и в качествено отношение) се представят отделни елементи от ранната ни демографска история в Иречековата „История на българите“ (Иречек, 1886). На изследвания период е посветена отделна глава от труда. Тук наред с проблемите на миграцията и териториалното разположение на населението се проследява динамиката в броя му, специфики на брачните отношения, семейната и социалната структура, както и свързаните с тях традиционноправни норми. Същевременно се обръща внимание на отделни елементи от бита на населението, касаещи начина на живот и организацията на селищата и жилищата им.